

6102 SAYILI YENİ TÜRK TİCARET KANUNU (TTK'NA GÖRE TAM BÖLÜNME İŞLEMİ: VERGİLENDİRME KARŞISINDAKİ DURUMU VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ*

Doç. Dr. Hikmet ULUSAN**

Yrd. Doç. Dr. Murat KOÇSOY***

ÖZET

Bu çalışmada, 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'na göre sermaye şirketlerinde tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu ve muhasebeleştirilmesinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yeni Türk Ticaret Kanunu'na göre tam bölünme işlemi, Kurumlar Vergisi Kanunu madde 19'daki koşulları karşıladığında özel tüketim vergisi hariç her türlü vergi ve harçtan istisnadır. Tam bölünmeye konu olan varlık ve borçlar cari ya da kayıtlı değerlerine göre muhasebeleştirilebilir. Ancak, devrolunan varlık ve borçların kayıtlı değerlerine göre muhasebeleştirilmesi, hem Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 19. maddesinde tanımlanan vergisiz bölünmenin koşuluna hem de bölünme işleminin amacı ve niteliğine daha uygundur. Ayrıca, tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi, devralan şirketin mevcut veya yeni kurulan şirketler olup olmamasına göre de devralan şirketler açısından farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Tam Bölünme İşlemi, Vergilendirilmesi, Muhasebeleştirilmesi

“FULL DEMERGER ACTIVITY” UNDER THE NEW TURKISH COMMERCIAL CODE NO.6102: ITS RECOGNITION AND TAXATION

ABSTRACTS

The purpose of this study is to examine full demerger of corporations, its taxation and recognition under the New Turkish Commercial Code #6102. Full demerger process under New Turkish Commercial Code is exempt

* Bu çalışmada yer alan verilerden kaynak gösterilmek suretiyle yararlanılabilir

** Bozok Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, hikmet.ulusan@bozok.edu.tr, ulusan70@yahoo.com

*** Bozok Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, murat.kocsoy@bozok.edu.tr

from all taxes and charges except the special consumption tax, provided that the transaction meets the conditions listed in the Article 19 of the Turkish Corporate Income Tax Law. Assets and liabilities subject to full demerger can be recognized at their current or book values. However, recognition of the transferred assets and liabilities at their book values is more feasible in terms of both the full demerger condition defined in Article 19 and the nature and purpose of demerger activity. Further, recognition of full demerger activity varies depending on whether the transferee is an existing or newly established company.

Key Words: New Turkish Commercial Code, Full Demerger, Taxation and Recognition.

1. GİRİŞ

İşletmeler, ekonomik ve hukuki nedenler başta olmak üzere diğer pek çok faktörün de etkisiyle yeniden yapılanma olarak ifade edilen ekonomik ve hukuki yapılanma değişikliklerine gitmektedirler. Dünya üzerinde ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde 19. yüzyılda görülmeye başlanan yapılanmalar önce Avrupa'ya ardından da Türkiye'ye sıçramıştır. Küreselleşmenin giderek daha çok ülkeyi etkisi altına almasıyla birlikte önceleri genellikle ulusal düzeyde görülen yapılanmalar giderek sınır ötesi hal almaya başlamıştır (Şimşek 2006, 1). Genel olarak şirketlerin faaliyet alanlarında ve yapılarında gerçekleştirilen değişiklikler yeniden yapılanma olarak adlandırılmaktadır. Sermaye şirketleri açısından yeniden yapılandırma modelleri tasfiye, birleşme, nevi değişikliği, hisse değişimi ve bölünme olarak sınıflandırılabilir (Nazalı 2008, 2).

Ticari hayattaki gelişmeler sonucu günümüzde şirketlerde bölünme ihtiyacı kaçınılmaz olmuştur. Şirket bölünmeleri, günümüz ekonomik sistemi içinde piyasaların sıkça ihtiyaç duyduğu ve başvurduğu bir husustur (Kayar 2011). Uluslararası ölçekte faaliyet gösteren birçok şirket, küreselleşme sürecinin hızlandığı günümüzde birleşme ve bölünme işlemlerini bir strateji olarak kullanmaya başlamıştır (Dede 2006, 9). Bölünme işlemleri, şirketlerin daraltılmak suretiyle daha karlı ve daha verimli bir şekilde yeniden ekonomiye kazandırılmasını amaçlayan kurumsal stratejik yöntemlerdir (Sezgi 2001, 86).

Şirketlerin bölünme yoluyla yeniden yapılandırmaya ihtiyaç duymalarının nedenleri mali, ekonomik, teknik ve diğer nedenler olabilir (Doğrusöz 2001a, 38). Şirketlerde bölünmeye verimliliğin artırılması, mali yapının güçlendirilerek rekabet gücünün artırılması, uzmanlaşma ve yönetimin

kolaylaştırılması, ortaklar arasında çıkan anlaşmazlıkların olumsuz etkilerinin giderilmesi, kaynak kullanımında etkinliğin sağlanması, uluslararası pazarlarda rekabet gücü kazanmak ve çağdaş ekonomik koşullara ayak uydurabilmek gibi amaçlarla başvurulabilir (Dede 2006, 63-65). Ayrıca, şirketlerde bölünmeye, halka açılmak isteyen şirketlerin bir kısım varlıklarını şirket dışına çıkararak yalnızca paylaşılması düşünülen varlıklarla halka açılmasını sağlamak amacıyla da başvurulabilmektedir (Karakaş 2011).

21. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan bir yeniden yapılanma modeli olması nedeniyle bölünmenin hukuki düzenlemelere yansımaları çok yenidir (Dede 2006, 55). Türkiye'nin Avrupa Birliği mevzuatına uyum çalışmaları çerçevesinde başta temel kanunlarını değiştirmesi gerekmekte olup değişikliğe uğrayan kanunlardan birisi de 1957 yılından beri yürürlükte olan 6762 sayılı TTK'dır. Uzun süren çalışmalar sonucunda 6102 sayılı Yeni TTK, 13 Ocak 2011 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda kabul edilerek 14 Şubat 2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Yeni TTK'nın bazı bölümleri 1 Temmuz 2012 ve bazı bölümleri özellikle muhasebe uygulamalarıyla ilgili olanları 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir. Yeni TTK ile getirilen önemli düzenlemelerden biri şirket bölünmeleriyle ilgilidir. Bölünme Türkiye'de maddî hukuk yönünden ilk defa bu Kanunla düzenlenmiştir. Yeni TTK şirketlerin bölünmelerinde piyasaların beklentisine cevap verebilecek düzenlemeler içermektedir (Kayar 2011). Yeni TTK'da bölünme işleminin ayrıntılı olarak hükme bağlanması şirketlerde bölünme işlemine işlerlik kazandıracaktır (Doğan).

Yukarıda da belirtildiği üzere şirketlerde bölünmeye çeşitli neden ve amaçlarla başvurulabilmektedir. Ayrıca, bölünme işlemi şirketlerin ortaklarını, alacaklılarını, çalışanlarını ve vergisel açıdan devleti ilgilendiren çok yönlü bir işlemdir (Çitçi 2008, XI). Bunlara ilaveten, şirketlerde bölünme işleminin hukuki boyutunun incelenmesiyle ilgili Türk literatüründe yeterince çalışma varken bölünme işlemi ve özellikle tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesiyle ilgili çalışma sayısı sınırlıdır. Bu nedenlerden dolayı, bu çalışmada, 6102 sayılı Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu ve muhasebeleştirilmesinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada, sadece sermaye şirketleri açısından tam bölünme işlemi incelenmiş olup kısmi bölünme ve kooperatifler kapsam dışında bırakılmıştır. Ayrıca, tam bölünme işlemi ticaret hukuku başta olmak üzere vergi hukuku, rekabet hukuku, iş hukuku gibi hukuk dallarında incelenme olanağına sahip (Kağıtçıoğlu 2007, 3) olmakla birlikte bu çalışmanın esasını sadece Yeni TTK boyutu teşkil etmekte, ancak belirli konular nedeniyle vergi hukuku kapsama alınmaktadır.

Çalışma şu şekilde organize edilmiştir. İlk olarak, bölünme kavramından bahsedilmiştir. İkinci olarak, 6102 sayılı Yeni TTK'ya göre tam bölünme işlemi incelenmiştir. Üçüncü olarak, Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu irdelenmiştir. Son olarak da, Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi ve muhasebeleştirmede özellikli durumlar incelenmiştir. Çalışma sonuç kısmı ile tamamlanmıştır.

2. BÖLÜNME KAVRAMI

Bölünme, genel kullanımı ile bir bütünün en az iki parça olacak şekilde parçalara ayrılması olarak ifade edilir (Yıldız ve Ünsal 2005, 210). Kelime anlamı olarak bölünme, birleşme kavramındaki büyümenin aksine odaklanmayı hedeflemektedir. Ekonomi ve hukuk alanlarında kullanılan bir terim olması, bölünmenin literatürde farklı tanımlarının yapılmasına yol açmıştır (Kökbudak 2007, 8). Ekonomik anlamda bölünme hukuki anlamdaki bölünmeye göre daha kapsamlıdır (Şimşek 2006, 75).

Kavak (2005, 63), ekonomik nitelikli bir tanım yapmış ve bölünmeyi "Kaynak ve imkanların daha verimli kullanılması amacıyla yönelik olarak kurumların bünyesindeki birden fazla faaliyet konularını ayırarak her birini kendi alanında ve bu alanın özelliklerini içeren donanımları ile birlikte ayrı işletmeler haline dönüştürmeleri..." olarak tanımlamıştır.

Hukuk literatüründe bölünmenin çok farklı tanımları bulunmakla birlikte genel olarak bölünme, bir şirketin bilançosunda yer alan varlık, alacak ve borçların kısmen veya tamamen mevcut ya da yeni kurulacak şirket veya şirketlere devredilmesi olarak tanımlanabilir (Akgün 2001, 3). Ticaret hukuku açısından bölünme, bir şirketin mal varlığının tamamını veya bir kısmını bir bütün halinde yani aktif ve pasifiyle mevcut veya yeni kurulacak şirketlere devredip, karşılığında devralan şirketleri ya kendisinin ya da ortaklarının iktisap etmesini ifade eder (Tekinalp 2004, 547). Vergi hukuku açısından ise bölünme, bir kurumun aktif ve pasifiyle bir kuruma devri veya satışı yerine birden fazla kuruma ve kuruluşu mevcut varlık, alacak ve borçlarının kayıtlı değerleri üzerinden devri suretiyle münfesih konuma getirilmesini ifade etmektedir (Seviğ).

6102 sayılı Yeni TTK'da bölünmenin tanımı yapılmamış olup bölünmenin türleri olan tam ve kısmi bölünme açıklanmıştır. Yeni TTK madde 159'da tam bölünme "Şirketin tüm malvarlığı bölümlere ayrılır ve diğer şirketlere devrolunur. Bölünen şirketin ortakları, devralan şirketlerin paylarını ve haklarını iktisap ederler. Tam bölünüp devrolunan şirket sona erer ve un-

vanı ticaret sicilinden silinir” olarak açıklanmıştır. Kısmi bölünme ise, aynı maddede “Bir şirketin malvarlığının bir veya birden fazla bölümü diğer şirketlere devrolunur. Bölünen şirketin ortakları, devralan şirketlerin paylarını ve haklarını iktisap ederler veya bölünen şirket, devredilen malvarlığı bölümlerinin karşılığında devralan şirketlerdeki payları ve hakları elde ederek yavru şirketini oluşturur” olarak açıklanmıştır. Tam bölünmenin en belirgin özelliği bölünen yani devrolunan şirketin dağılarak faaliyetlerine son vermesidir. Kısmi bölünmede bölünen şirket ortadan kalkmamakta; yalnızca mal varlığının bir kısmı en az iki şirkete aynı sermaye olarak konulmaktadır (Özbalcı 2001, 16-17; Doğrusöz 2001b, 35).

3. 6102 SAYILI YENİ TTK’YA GÖRE TAM BÖLÜNME İŞLEMİ

6762 sayılı TTK bölünmeyle ilgili hükümler içermemektedir. Bölünme Türkiye’de maddî hukuk yönünden ilk defa 6102 sayılı Yeni TTK ile düzenlenmiştir. Bununla birlikte, bölünmenin Türk mevzuatına girişi ilk olarak vergi hukukunda yapılan düzenlemelerle olmuştur. Vergi hukuku yönünden bölünmeyle ilgili kurallar, Türk mevzuatına 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK)’nda 4684 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle 20 Ocak 2001 tarihinde girmiş ve uygulama başlamıştır. Daha sonra, 1 Temmuz 2007 tarihinden itibaren yürürlükte olan 5520 sayılı KVK’nın 19 ve 20. maddeleriyle uygulama daha da genişletilmiştir. Ancak, bu düzenlemeler bölünmenin maddî hukuk cephesini içermemektedir. 5422 sayılı KVK değişikliğini izleyerek Maliye Bakanlığı ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, ortaklaşa yayınladıkları “Anonim ve Limited Şirketlerin Kısmî Bölünme İşlemlerinin Usul ve Esaslarının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ” ile KVK’daki hükümlere dayanarak sadece kısmî bölünmenin maddî hukuk cephesini düzenlemişlerdir. Tebliğ sınırları içinde kalan ve tebliğ hukukunun şartlarına özgülünen bu düzenlemeyle, uygulamada bölünmenin işlerliğini sağlamak amacı güdülmüştür (6102 Sayılı Yeni TTK Madde Gerekçeleri, madde 258).

Yeni TTK’dan önce yapılan düzenlemeler yetersiz kalmış ve ihtiyaca cevap veremediğinden uygulamada istenilen şekilde gelişme sağlanamamış (Doğan) ve sadece sınırlı sayıda şirketin bölündüğü gözlemlenmiştir (Şeker 2007a). Yeni TTK’da bölünmeyle ilgili genel hükümler, bölünmenin uygulanmasına ilişkin hükümler, bölünme belgelerini denetleme ve inceleme hakkı, bölünme kararı, korunmaya ilişkin hükümler, iş ilişkilerinin geçmesi ile ticaret siciline tescil ve geçerlilik konusunda düzenlemeler yapılmıştır.

Yeni TTK’da şirketlerin tam ve kısmi biçimde bölünebileceği belirtilmiştir. Yeni TTK’ya göre, tam bölünmede bölünen şirketin tüm malvarlığı bölüm-

lere ayrılır ve mevcut veya yeni kurulacak en az iki şirkete devrolunur. Bölünen şirketin ortakları, devralan şirketlerin payları ve haklarını iktisap ederler. Bölünen şirket, tasfiyesiz dağılarak malvarlığını diğer şirketlere devreder. Tam bölünüp devrolunan şirket ortadan kalkar ve unvanı ticaret sicilinden silinir. Bölünme, ticaret siciline tescille geçerlilik kazanmakta; tescil ile tescil anında envantere yer alan bütün aktif ve pasifler devralan şirketlere geçmektedir.

Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin usulleri, tam bölünme işleminin koşulları ve tam bölünme işleminin KVK'ya göre tam bölünme işleminden benzer ve farklı yönleri aşağıda belirtildiği gibidir.

3.1. Tam Bölünme İşleminin Usulleri

Yeni TTK madde 166'ya göre tam bölünme işlemi 3 şekilde uygulanabilir. Bunlar;

- 1) Mevcut şirketlere devir suretiyle bölünme,
- 2) Yeni kurulan şirketlere devir suretiyle bölünme ve
- 3) Mevcut ve yeni kurulan şirketlere devir suretiyle (karma) bölünmedir.

Yeni TTK madde 161'e göre de yukarıda bahsedilen tam bölünme usullerinin her biri kendi içinde iki şekilde uygulanabilmektedir. Bunlar;

- 1) Oranların korunduğu bölünme ve
- 2) Oranların korunmadığı bölünmedir.

Bölünen şirketin ortaklarına, birinci durumda bölünmeye katılan tüm şirketlerde mevcut payları oranında şirket payları; ikinci durumda ise bölünmeye katılan bazı veya tüm şirketlerde mevcut paylarının oranına göre değişik oranda şirket payları tahsis edilebilir.

3.2. Tam Bölünme İşleminin Koşulları

Yeni TTK'ya göre tam bölünmeden söz edebilmek için bölünme işleminin aşağıdaki koşulları taşıması gerekir.

- 1) Biri bölünen şirket, diğer ikisi devralan şirket olmak üzere en az üç şirket bulunmalıdır.
- 2) Bölünen ve devralan şirketler sermaye şirketi veya kooperatif olmalıdır. Yeni TTK madde 160'a göre, bir sermaye şirketi diğer bir sermaye şirketine veya kooperatife bölünebileceği gibi bir kooperatif de sermaye şirketine veya kooperatife bölünebilir. Ancak, sermaye şirketleri ve kooperatifler şahıs şirketlerine bölünemeyeceği gibi şahıs şirketleri de sermaye

şirketlerine veya kooperatife bölünemezler.

3) Bölünen şirketin ortaklarına devralan şirketin sermayesini temsil eden şirket payları tahsis edilmelidir. Yeni TTK'da şirket paylarının ve haklarının korunması ilke olarak kabul edilmiş olup madde 161'de tam ve kısmi bölünmede şirket payları ve haklarının 140. madde uyarınca korunacağı ifade edilmiştir. Şirket paylarının ve haklarının korunması ise, ortakların bölünen şirketteki payları karşılığında devralan şirketten alacakları payların tutarıyla ilgilidir. Yeni TTK madde 140'a göre bölünen şirketin ortaklarının, mevcut ortaklık paylarını ve haklarını karşılayacak değerde devralan şirketin payları ve hakları üzerinde istemde bulunma hakları vardır. Bu istem hakkı bölünmeye katılan şirketlerin malvarlıklarının değeri, oy haklarının dağılımı ve önem taşıyan diğer hususlar dikkate alınarak hesaplanır.

4) Bölünmeye katılan şirketlerin alacaklılarının hakları korunmalıdır. Yeni TTK madde 175 uyarınca bölünmeye katılan şirketler, bölünmeyle alacaklıların alacaklarının tehlikeye düşmediğinin bir işlem denetçisinin raporuyla ispatı durumları hariç istemde bulunan alacaklıların alacaklarını teminat altına almak zorundadırlar. Ancak, diğer alacaklıların zarara uğramayacaklarının anlaşılması hâlinde şirket, teminat göstermek yerine borcu ödeyebilir.

5) Bölünen şirket ticaret siciline tescil ile birlikte ortadan kalkmalıdır.

3.3. KVK'ya Göre Tam Bölünme İşlemi İle Karşılaştırılması

Bölünme işlemi, KVK'da vergilendirme bakış açısıyla düzenlenirken Yeni TTK'da bölünen ve devralan şirketlerin ortakları ve alacaklılarının haklarının korunması bakış açısıyla düzenlenmektedir. Bu nedenle, Yeni TTK'da bölünme işlemi, KVK'ya göre daha ayrıntılı olarak düzenlenmiş olup her iki kanuna göre yapılacak tam bölünme işlemleri arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin daha iyi anlaşılması için söz konusu benzerlik ve farklılıkların bilinmesi gerekir. Aşağıda her iki kanunda da düzenlenen konular arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılmıştır. Yeni TTK'nın 159-179. ve KVK'nın da 19-20. maddelerinde düzenlenen tam bölünme işlemlerinin benzer ve farklı yönleri şöyle özetlenebilir:

1) Yeni TTK'da olduğu gibi KVK'ya göre tam bölünme işleminde de biri bölünen şirket, diğer ikisi devralan şirket olmak üzere en az üç şirketin bulunması gerekir.

2) Yeni TTK'da olduğu gibi KVK'ya göre de tam bölünme işlemi mevcut şirketlere, yeni kurulan şirketlere ve mevcut ve yeni kurulan şirketlere devir

suretiyle bölünme olmak üzere üç şekilde uygulanabilir.

3) Yeni TTK'da açık bir şekilde belirtilmemekle birlikte hem Yeni TTK hem de KVK'ya göre tam bölünme işleminde tam bölünüp devrolunan şirket tasfiyesiz olarak dağılmak suretiyle sona ermektedir.

4) Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminde hem sermaye şirketleri hem de kooperatifler bölünen veya devralan şirket olabilmektedir. KVK'ya göre tam bölünme işleminde de sadece sermaye şirketleri bölünen veya devralan şirket olabilmekte, kooperatifler ise olamamaktadır.

5) Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminde tam veya dar mükellef sermaye şirketleri bölünen veya devralan şirket olabilirken KVK'ya göre tam bölünme işleminde sadece tam mükellef sermaye şirketleri bölünen veya devralan şirket olabilmektedir.

6) Her iki kanuna göre de tam bölünme işleminde bölünen şirketin bütün mal varlığı, alacakları ve borçları devralan şirketlere geçmektedir. Yeni TTK madde 159'da sadece mal varlığının devredileceğinden bahsedilmekle birlikte madde 179'da bölünmenin ticaret siciline tescili ile envantere yer alan bütün aktif ve pasiflerin devralan şirketlere geçeceği belirtilmiştir. KVK'da da bölünen şirketin bütün mal varlığı, alacakları, borçları ve dolayısıyla aktifi ve pasifi düzenleyici hesapların ilgili olduğu aktif veya pasif hesaplara birlikte devrolunacağı hükmü yer almaktadır.

7) Yeni TTK'da açık bir şekilde belirtilmemekle birlikte tam bölünme işleminde mal varlığının hangi değer ile devredileceği konusunda bir sınırlama yoktur. Dolayısıyla, Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminde bölünen şirketin tüm mal varlığı, kayıtlı değerleri üzerinden devredilebileceği gibi cari değerleri üzerinden de devredilebilir. Oysa, KVK'ya göre tam bölünme işleminde bölünen şirketin bütün mal varlığı, alacakları ve borçları kayıtlı değerleri üzerinden devredilmek zorundadır.

8) Her iki kanuna göre de tam bölünme işleminde bölünen şirketin ortaklarına, mevcut şirket paylarını karşılayacak değerde devralan şirketin sermayesini temsil eden şirket paylarının tahsis edilmesi gerekir. Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminde bölünen şirket ortaklarına, bölünmeye katılan tüm şirketlerde mevcut payları oranında veya bölünmeye katılan bazı veya tüm şirketlerde mevcut paylarının oranına göre değişik oranda şirket payları tahsis edilebilmektedir. Oysa, Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (KVG) Seri No: 1'e göre tam bölünme işleminde devir veya bölünmeye konu edilen varlıklara karşılık iktisap edilen payların, bölünen şirketin ortaklarına bölünen şirketteki paylarına isabet eden servet değeriyle orantılı

olarak dağıtılması gerekir.

9) Her iki kanuna göre de, tam bölünme işleminde bölünen ve devralan şirketlerin ortakları arasında pay değişim oranının hesaplanmasında öz kaynak yöntemi kullanılabilir gibi cari değer yöntemi veya başka bir yöntemde kullanılabilir. Başka bir ifadeyle, tam bölünme işleminde bölünen ve devralan şirketler, karşılıklı olarak devre konu varlıkların değerlerini belirlemek suretiyle bölünen şirketin ortaklarının haklarını koruyacak bir değişim oranı tespit edebilirler. Çünkü, Yeni TTK'da payların değişim oranının nasıl belirleneceği konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Yeni TTK madde 170'de sadece bölünme sözleşmesi veya bölünme planının denetlenmesine 148. madde hükmünün kıyas yoluyla uygulanacağı belirtilmiştir; madde 148'de ise, işlem denetçisinin değişim oranının hangi yöntemde hesaplandığı ve en az üç farklı genel kabul gören yöntem ile karşılaştırma yapılarak uygulanan yöntemin adil olduğunu denetlemesi istenmektedir. KVG'T Seri No: 1'de de, bölünme işlemine konu olan varlıkların kayıtlı değerleri üzerinden diğer şirketlere devredilmesinin bölünen şirketin ortaklarına ya da bölünen şirkete varlıkların kayıtlı değeri kadar hisse verilmesini gerektirmediği; payların değişim oranının bölünen ve devralan şirketlerin hisselerinin gerçek değeri üzerinden belirlenebilmesi mümkün olduğu belirtilmiştir.

10) Yeni TTK madde 140'a göre tam bölünme işleminde, şirket paylarının değişim oranları belirlenirken bölünen şirketin ortaklarına tahsis olunan şirket paylarının gerçek değerlerinin %10'unu aşmaması şartıyla bir denkleştirme ödemesi yapılabilir. KVK'ya göre tam bölünme işleminde de, hesapların kapatılması amacıyla yapılacak küçük miktardaki nakit ödemelerin işlemin bölünme sayılmasını engellememesi için bölünen şirketin ortaklarına denkleştirme ödemesi yapılabilir. Ancak, KVK'da denkleştirme ödemesinin üst sınırı, şirket paylarının gerçek değerlerinin %10'una göre değil itibarî değerlerinin %10'una göre hesaplanmaktadır.

4. 6102 SAYILI YENİ TTK'YA GÖRE TAM BÖLÜNME İŞLEMİNİN VERGİLENDİRME KARŞISINDAKİ DURUMU

Türk vergi mevzuatında KVK'ya göre yapılan devir ve bölünme işlemleri vergisiz yapılanmalar olarak adlandırılmaktadır (Şimşek 2006, 3). Çünkü, Türk vergi mevzuatı, 5520 sayılı KVK madde 19/3(a)'ya göre yapılan bölünmelerde mükelleflere çeşitli vergi avantajları sağlamaktadır. Dolayısıyla, Yeni TTK'ya göre yapılan tam bölünme işleminin, KVK madde 19'daki

koşulları karşıladığında vergi avantajlarından yararlanılması söz konusu olacak olup sermaye şirketlerinde tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu aşağıda açıklandığı gibidir.

1) KVK'ya göre yapılan bölünme işleminde aynı Kanun'un madde 20/2(a) ve (b) bentlerinde sayılan koşullara uyulduğu takdirde, bölünme suretiyle bölünen şirketin sadece bölünme tarihine kadar elde ettiği kazançlar vergilendirilmekte; bölünmeden doğan kârlar hesaplanmamakta ve vergilendirilmemektedir. Zaten, KVK'ya göre yapılan bölünme işleminde bölünen şirketin bilanço rakamları aynen devralan şirketlere geçtiği için kazanç da oluşmamaktadır. Ayrıca, KVK madde 9/1'e göre, tam bölünme işleminde bölünen şirketin geçmiş beş yıllık zararları bu maddede yazılı koşulları taşıması halinde devralan kurumlar tarafından vergi matrahından indirilebilmektedir.

2) KVK'ya göre yapılan bölünme işleminde bölünen şirketin mal varlıklarının başka şirketlere geçmesi, Katma Değer Vergisi Kanunu madde 17/4(c)'ye göre KDV'den istisna edilmiştir. Bölünme hiç KDV doğmaksızın tamamlanır. Bölünen şirketin devrolan KDV'si ve KDV iade alacağı da, bu bilanço kalemini devralan şirkete geçmektedir.

3) 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 123. maddesi gereğince KVK'ya göre yapılan bölünme işlemi her türlü harçtan istisnadır.

4) KVK'ya göre yapılan bölünme işlemi nedeniyle düzenlenen bölünme sözleşmesi ve diğer kâğıtlar, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu'na ekli (2) sayılı tablonun "IV-Ticari ve Medeni İşlerle İlgili Kâğıtlar" başlıklı bölümünün 17. maddesine göre damga vergisinden istisnadır. Bölünme işleminde taraflardan birisinin kurumlar vergisi mükellefi olmaması halinde damga vergisi istisnası yoktur. Ayrıca, bölünen şirketten mevcut bir sermaye şirketinin pay alması durumunda söz konusu sermaye şirketinin sermaye artırımını da, Damga Vergisi Kanunu'na ekli (2) sayılı tablonun "IV-Ticari ve Medeni İşlerle İlgili Kâğıtlar" başlıklı bölümünün 16. maddesine göre damga vergisinden istisnadır. Ancak, bölünen şirketten yeni kurulan bir sermaye şirketinin pay alması durumunda yeni kurulan şirketin kuruluş sözleşmesi damga vergisine tabidir (Yıldız ve Ünsal 2005, 224).

5) KVK'ya göre yapılan bölünme işleminden doğan kazançlar, 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 29 maddesine 4684 sayılı Kanun'un 20. maddesiyle eklenen (s) bendi uyarınca banka ve sigorta muameleleri vergisinden istisnadır.

6) 1318 sayılı Finansman Kanunu madde 3/(d)'ye göre, KVK'ya uygun

olarak yapılan bölünme işleminde devralan veya yeni kurulan şirketlere devredilecek taşınlar taşıt alım vergisinden istisnadır.

7) 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nda yer verilen istisnalar arasında sayılmadığından KVK'ya göre yapılan bölünme işleminde bölünen şirketin bölünme nedeniyle devretmiş olduğu ve Özel Tüketim Vergisi Kanunu'na ekli listelerde yer alan mallar, bu Kanun'un 1. maddesi hükmü uyarınca özel tüketim vergisine tabi olacaktır. Bu nedenle, bölünen şirketçe devrolunan ve özel tüketim vergisine tabi malların emsal bedeli üzerinden fatura düzenlenmek suretiyle özel tüketim vergisi hesaplanacak ve bölünen şirket tarafından verilecek en son özel tüketim vergisi beyannamesiyle beyan edilerek ödenecektir (Dede 2006, 86-87).

Özetle, Yeni TTK'ya göre tam bölünme işlemi, KVK madde 19'daki koşulları karşıladığında özel tüketim vergisi hariç her türlü vergi ve harçtan istisnadır.

5. 6102 SAYILI YENİ TTK'YA GÖRE TAM BÖLÜNME İŞLEMİNİN MUHA- SEBELEŞTİRİLMESİ

Tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi konusunda başta Maliye Bakanlığı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği olmak üzere Türk muhasebe uygulamalarına yön veren kanun, yönetmelik ve tebliğlerde doğrudan herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bilindiği gibi, 6102 sayılı Yeni TTK, işletmeleri 01.01.2013 tarihinden itibaren Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) / Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)'nin çevirisi niteliğinde olan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) hükümlerine uygun olarak muhasebe kayıtlarını tutmak ve finansal tablolarını düzenlemek zorunda bırakmaktadır. TMS / TFRS arasında şirket birleşmelerinin muhasebeleştirilmesini inceleyen bir standart (TFRS 3) bulunmakla birlikte bölünme işlemini ele alıp inceleyen standart yoktur. Ayrıca, Yeni TTK'da bölünme işleminin muhasebeleştirilmesiyle ilgili doğrudan herhangi bir düzenleme de bulunmamaktadır. Ancak, Yeni TTK'nın bölünmenin uygulanmasına ilişkin hükümler başlıklı kısmı madde 161, 162 ve 163'de, bölünen ve devralan şirketlerin ne yapacakları konusunda açıklamalar yer almaktadır. Bu açıklamalar, bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi konusunda fikir vermektedir.

Bu çalışmada, tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi, Yeni TTK'da yer alan açıklamalar doğrultusunda bölünme işleminin amacı ve niteliği

dikkate alınarak incelenmiştir. Yeni TTK'da mal varlığının mevcut veya yeni kurulacak iki veya daha fazla şirkete hangi değerle devredileceği konusunda bir hüküm bulunmadığından bölünme işleminin muhasebeleştirilmesinde, cari değerlerin veya kayıtlı değerlerin kullanılmasına göre iki farklı yol söz konusu olmaktadır.

Birinci Yol: Bölünme İşleminin Muhasebeleştirilmesinde Cari Değerlerin Kullanılması. Tam bölünme yoluyla devrolunan varlıklar ve borçlar, tam bölünen ve devralan şirketler tarafından cari değerleri üzerinden muhasebeleştirilecektir. Bu muhasebeleştirme yolunun uygulamada örneğinin görülmesi pek mümkün olmayacaktır. Çünkü, bu yol, aşağıda açıklanan sebeplerden dolayı hem KVK'nın 19. maddesinde tanımlanan vergisiz bölünmenin koşuluna hem de bölünme işleminin amacı ve niteliğine uygun değildir.

Bölünme işleminde varlık ve borçların cari değerleri üzerinden devredilip bu değere göre muhasebeleştirilmesi, KVK'nın 19. maddesinde tanımlanan vergisiz bölünmenin koşuluna aykırıdır. KVK madde 19'a göre tam bölünme işleminde bölünen şirketin bütün mal varlığı, alacakları ve borçları kayıtlı değerleri üzerinden devredilmek zorundadır. Ayrıca, KVGT Seri No: 1'e göre bölünen şirketin varlıklarının kayıtlı değerleri üzerinden devralan şirketlere aktarılması; devralan şirketlerin de bu varlıkları kayıtlı değerleriyle kendi kayıtlarına geçirmeleri gerekir. Aksi halde, bölünme sırasında kâr ortaya çıkacak ve bu kâr kurumlar vergisine tabi olacaktır. Ayrıca, diğer vergi istisnalarından da yararlanılamayacaktır.

Bölünme işleminde varlık ve borçların cari değerleri üzerinden devredilip bu değere göre muhasebeleştirilmesi yoluyla kâr ortaya çıkarılması ve bu kârın kurumlar vergisine tabi olması bölünme işleminin amacına da uygun değildir. Çünkü, vergisiz bölünmeyle bölünme işlemi teşvik edilerek işletmelerin verimsiz alanlardan çıkmaları, işletme ölçeğinin gerektiği şekilde ayarlanması ve ihtisaslaşmanın gerçekleştirilmesi gibi amaçlara ulaşılmaya çalışılmaktadır. Aksi halde, şirketlerin satış yoluyla bölünmesi her zaman mümkün olmakta; bunun için ayrıca bir düzenlemeye de gerek bulunmamaktadır.

Yukarıda yapılan açıklamalara ilaveten, bölünme işleminin niteliği göz önüne alındığında şirketlerin bölünmesi durumunda ortada vergilendirmeyi gerektirecek herhangi bir durum olmadığı gibi bölünme işleminde gerçek anlamda işletmeden çekme veya satıştan söz edilemez. Bölünme işleminde şirketler çoğalarak varlıklarını devam ettirmekte; ortakların varlıklarında ve şirketlerin faaliyetlerinde artma veya azalma olmamaktadır. Ayrıca,

devralan şirketlerin payları bölünen şirketin ortaklarına verilmekte; bölünen şirketin borçlarından birinci derecede devralan şirket, ikinci derecede ise bölünmeye katılan diğer şirketler müteselsilen sorumlu olmaktadır.

İkinci Yol: Bölünme İşleminin **Muhasebeleştirilmesinde Kayıtlı Değerlerin Kullanılması**. Tam bölünme yoluyla devrolunan varlıklar ve borçlar, tam bölünen ve devralan şirketler tarafından kayıtlı değerleri üzerinden muhasebeleştirilecektir. Bu yol, hem KVK'nın 19. maddesinde tanımlanan vergisiz bölünmenin koşuluna hem de birinci yolda açıklanan sebeplerden dolayı bölünme işleminin amacı ve niteliğine daha uygundur.

Bu çalışmada ikinci yol benimsenmiştir. Tam bölünme yoluyla devrolunan varlıklar ve borçların devralan şirketler tarafından kayıtlı değerleri üzerinden muhasebeleştirilmesi, devralan şirketin mevcut veya yeni kurulan şirket veya şirketler olup olmamasına göre devralan şirketler açısından farklılık gösterecektir. Tam bölünme işleminde varlık ve borçların kayıtlı değerleri üzerinden devredilip bu değere göre muhasebeleştirilmesinin devralan şirketler ve tam bölünen şirket açısından nasıl olacağı aşağıda verilen çalışma örneği üzerinde incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma Örneği: XY AŞ, tam mükellef bir şirket olup mevcut X AŞ ve yeni kurulacak Y AŞ'ye tam bölünme yoluyla devredilecektir. Tam bölünme öncesi çıkarılan ara bilançoya göre XY AŞ ve X AŞ'nin bilanço kalemlerinin değerleri aşağıdaki gibidir.

	XY AŞ (TL)	X AŞ (TL)
Bankalar	60.000	300.000
Kamu Kesimi T., S. ve B.	40.000	10.000
Alicılar	50.000	-
Alacak Senetleri	350.000	50.000
İştirakler		2.000.000
Binalar	2.000.000	1.000.000
Demirbaşlar	600.000	100.000
Birikmiş Amortismanlar	(500.000)	(750.000)
Varlıklar Toplamı	2.600.000	2.710.000
Banka Kredileri	250.000	10.000
Satıcılar	20.000	-
Borç Senetleri	30.000	-
Sermaye	2.000.000	2.000.000
Yasal Yedekler	100.000	300.000
Geçmiş Yıllar Karları	200.000	400.000
Kaynaklar Toplamı	2.600.000	2.710.000

XY AŞ'nin bilanço kalemleri arasında yer alan birikmiş amortismanların 400.000 TL'si binalara, 100.000 TL'si demirbaşlara; X AŞ'nin ise birikmiş amortismanlarının 700.000 TL'si binalara, 50.000 TL'si demirbaşlara aittir.

XY AŞ ve X AŞ'nin yönetim kurulları tarafından hazırlanan, işlem denetçisi tarafından denetlenen ve genel kurullarınca onaylanan bölünme sözleşmesi ve bölünme planına göre bölünme işleminin muhasebeleştirilmesinde esas alınacak bilgiler şöyledir:

1) XY AŞ'nin binaları ile banka kredileri, senetli ve senetsiz borçlarının yarısı X AŞ'ye, diğer varlıkları ile banka kredileri, senetli ve senetsiz borçlarının yarısı ise Y AŞ'ye devredilecektir.

2) Yapılan değerlendirme sonucunda XY AŞ'nin binalarının cari değeri 4.650.000 TL, demirbaşlarının cari değeri 1.000.000 TL olarak hesaplanmıştır. Diğer kalemlerin cari değerlerinin kayıtlı değerlerine eşit olduğu belirlenmiştir. X AŞ'nin XY AŞ'den devraldığı varlıkların net cari değeri, devralınan varlıkların cari değeri toplamı (4.650.000 TL) ile devralınan borçların cari değeri toplamı (150.000 TL) arasındaki fark olan 4.500.000 TL'dir.

3) Yapılan değerlendirme sonucunda X AŞ'nin iştiraklerinin cari değeri 6.500.000 TL, binalarının cari değeri 600.000 TL olarak hesaplanmıştır. Diğer kalemlerin cari değerlerinin kayıtlı değerlerine eşit olduğu belirlenmiştir. X AŞ'nin cari değeri ise, devralınan varlıkların cari değeri toplamı (7.510.000 TL) ile devralınan borçların cari değeri toplamı (10.000 TL) arasındaki fark olan 7.500.000 TL'dir. X AŞ'nin sermayesi nominal değeri 1 TL olan 2.000.000 adet hisseden oluşmaktadır.

4) XY AŞ ve X AŞ ortakları arasında payların değişim oranı cari değer yöntemine göre hesaplanacaktır. X AŞ, XY AŞ'den devraldığı varlıklar karşılığında sermaye artırımına gidecek olup X AŞ'nin çıkaracağı hisse senetlerinin nominal değeri 1 TL olacaktır.

5) XY AŞ'nin Y AŞ'ye devrolunan varlıkları Y AŞ'nin kurulmasında aynı sermaye olarak konulacak; karşılığında Y AŞ tarafından çıkarılan 1 TL nominal değerli hisselerin tamamı XY AŞ ortaklarına mevcut payları oranında dağıtılacaktır.

Çözüm:

a) X AŞ'nin Kayıtları: Tam bölünme işleminde devralan şirket önceden mevcut olan şirket veya şirketler ise, devralan şirketlerin devraldığı malvarlığı karşılığında dış kaynaklardan sermaye artırımı ve buna ilişkin muhasebe kayıtları yapması gerekir. Çünkü, Yeni TTK madde 161 ve madde 140

uyarınca devralan şirketin ortaklık haklarının, bölünen şirket tarafından kazanılabilmesi için sermaye yeni pay çıkarılması yoluyla artırılmalı ve bu paylar bölünen şirketin ortaklarına dağıtılmalıdır.

Devralan şirket tarafından artırılacak sermaye tutarının hesaplanması konusunda KVK'ya göre kısmi bölünme işleminde olduğu gibi iki farklı uygulama söz konusu olacaktır (Bkz. Öcal 2009; Şeker 2007a). Çünkü, Yeni TTK'da şirket paylarının ve haklarının korunmasından bahsedilmekle birlikte artırılacak sermaye tutarının nasıl hesaplanacağı konusunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Artırılacak sermayenin hesaplanmasıyla ilgili ortaya çıkabilecek birinci uygulama, artırılacak sermaye tutarının devralınan varlıkların net kayıtlı değeri kadar olması gerektiğidir. İkinci uygulama ise, artırılacak sermaye tutarının şirketlerin cari değerine göre belirlenecek değişim oranının gerektirdiği tutarda olmasıdır. Her iki uygulamaya göre, önceden mevcut olan X AŞ'nin artıracacağı sermayenin hesaplanması ve dolayısıyla X AŞ'nin yapacağı muhasebe kayıtları aşağıda anlatıldığı gibi olacaktır.

Birinci Uygulama: Artırılacak Sermaye Tutarının Devralınan Varlıkların Net Kayıtlı Değeri Kadar Olması. Bu uygulamaya göre, X AŞ devraldıkları varlıkları kayıtlı değerleri üzerinden muhasebeleştirip sermaye artırımını da devralınan varlıkların net kayıtlı değerine göre yapacaktır. Ayrıca, XY AŞ ve X AŞ ortakları arasında payların değişim oranı, X AŞ'nin cari değeri ve XY AŞ'nin cari değeri (veya devralınan varlıkların net cari değeri) esas alınarak hesaplanacaktır. Bu nedenle, sırayla X AŞ'nin XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değeri, X AŞ'nin yapacağı sermaye artırımını, XY AŞ ve X AŞ ortakları arasında payların değişim oranı ile XY AŞ ve X AŞ ortaklarının X AŞ'deki yeni sermaye paylarının belirlenmesi gerekir.

X AŞ'nin XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değeri aşağıdaki gibi hesaplanır.

Devralınan Varlıkların Net Kayıtlı Değeri = Devralınan Varlıkların Kayıtlı Değeri – (Devralınan Varlıkların Birikmiş Amortismanları + Devralınan Borçların Kayıtlı Değeri)

$$= 2.000.0000 \text{ TL} - (400.000 \text{ TL} + 150.000 \text{ TL})$$

$$= 1.450.000 \text{ TL}$$

X AŞ, XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değeri 1.450.000 TL kadar sermaye artırımını yapacaktır. Bu amaçla, nominal değeri 1 TL olan 1.450.000 adet hisse senedi çıkaracak olup bölünme sonrası nominal ser-

mayesi 3.450.000 TL (1.450.000 TL + 2.000.000 TL) olacaktır. Payların değişim oranı ise cari değer yöntemine göre şöyle hesaplanır:

Pay Değişim Oranı = Devralan Şirketin Cari Değeri / (Devralan Şirketin Cari Değeri + Bölünen Şirketin Cari Değeri veya Devralınan Varlıkların Net Cari Değeri)

$$= 7.500.000 \text{ TL} / (7.500.000 \text{ TL} + 4.500.000 \text{ TL})$$

$$= 7.500.000 \text{ TL} / 12.000.000 \text{ TL}$$

$$= 0,625$$

Pay değişim oranına göre X AŞ'nin eski ortaklarının yeni duruma göre sermaye payları %62,5, XY AŞ'nin ortaklarının sermaye payları ise %37,5 (1 - %62,5) olacaktır. Tam bölünme sonrası devralan X AŞ ve bölünen XY AŞ'nin ortaklarına ait X AŞ'deki sermaye payları aşağıdaki gibi olacaktır.

Sermaye Payı

X AŞ Ortakları 3.450.000 TL x 0,625 = 2.156.250 TL

XY AŞ Ortakları 3.450.000 TL x 0,375 = 1.293.750 TL

Sermaye payları dağılımına göre, X AŞ 1.450.000 TL'lik sermaye artırımını karşılığında çıkaracağı nominal değeri 1 TL olan 1.450.000 adet hisse senedinin 156.250 adedini mevcut ortaklarına, 1.293.750 adedini ise yeni ortakları olan XY AŞ'nin ortaklarına verecektir. X AŞ'nin yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.	1.450.000	
500 SERMAYE HS.		1.450.000

X AŞ Ortakları Hs. 156.250

XY AŞ Ortakları Hs. 1.293.750

Devralınan varlıkların net kayıtlı değeri kadar sermaye artırımını yapılması

252 BİNALAR HS.	2.000.000	
257 BİRİKMİŞ AMORT. HS.		400.000
300 BANKA KREDİLERİ HS.		125.000
320 SATICILAR HS.		10.000
321 BORÇ SENETLERİ HS.		15.000
501 ÖDENMEMİŞ SER. HS.		1.450.000

Sermaye payı karşılığında XY AŞ'nin varlıklar ve borçlarının bilanço değerleriyle devralınması

İkinci Uygulama: **Artırılacak Sermaye Tutarının Şirketlerin Cari Değeri-ne Göre Belirlenecek Değişim Oranının Gerekli olduğu Tutarda Olması.** Bu uygulamaya göre, X AŞ devraldıkları varlıkları kayıtlı değerleri üzerinden muhasebeleştirecektir. Ancak, X AŞ'nin artıracığı sermaye tutarı, cari değer yöntemine göre belirlenecek değişim oranının gerekli olduğu tutarda olacaktır. Bu durumda, artırılacak sermaye tutarı ile devralınan varlıkların net kayıtlı değeri arasında fark ortaya çıkabilir. Devralan şirketin cari değerinin bölünen şirketin cari değerinden (veya devralınan varlıklarının net cari değerinden) yüksek olması halinde, devralan şirket lehine bir durum söz konusu olup olumlu fark ortaya çıkacaktır. Bu fark, hisse senedi ihraç primi (emiyon primi) gibi değerlendirilip devralan şirketin bilançosunun pasifinde sermaye yedekleri arasında "olumlu bölünme primi" olarak muhasebeleştirilebilir. Aksi halde, devralan şirket aleyhine bir durum söz konusu olup olumsuz fark ortaya çıkacaktır. Bu olumsuz fark da, devralan şirketin bilançosunun pasifinde sermaye yedekleri arasında bu yedeklerden indirim şeklinde "olumsuz bölünme primi" olarak muhasebeleştirilebilir. Söz konusu olumlu veya olumsuz fark, kar veya zarar olmayıp bölünen şirketin cari değerinin (veya devralınan varlıklarının net cari değerinin) devralan şirketin cari değerinden farklı olması ve pay değişim oranının bu değerlerin esas alındığı cari değer yöntemine göre belirlenmesinden kaynaklanmaktadır. X AŞ'nin artıracığı sermaye tutarını hesaplayabilmek için öncelikle payların değişim oranı ve devralma sonrası ulaşılabilecek sermaye tutarının hesaplanması gerekir.

Bu uygulamada da, pay değişim oranı birinci uygulamada olduğu gibi hesaplanır. X AŞ'nin hisse senedi çıkararak ulaşacağı sermaye tutarı ise, Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri: I, No: 31 "Birleşme İşlemine İlişkin Esaslar Tebliği" madde 17'deki ortaklık devralma yoluyla birleşme işleminde ulaşılabilecek sermaye tutarının hesaplanmasıyla ilgili formül kullanılarak aşağıdaki gibi hesaplanabilir.

Ulaşılabilecek Sermaye = Devralan Şirketin Nominal Sermayesi / Pay Değişim Oranı

$$= 2.000.000 \text{ TL} / 0,625$$

$$= 3.200.000 \text{ TL}$$

X AŞ'nin artıracığı sermaye tutarı da şöyle hesaplanır:

Artırılacak Sermaye = Ulaşılabilecek Sermaye – Devralan Şirketin Nominal Sermayesi

$$= 3.200.000 \text{ TL} - 2.000.000 \text{ TL}$$

$$= 1.200.000 \text{ TL}$$

Tam bölünme sonrası X AŞ ve XY AŞ'nin ortaklarına ait X AŞ'deki sermaye payları aşağıdaki gibi olacaktır.

Sermaye Payı

X AŞ Ortakları 3.200.000 TL x 0,625 = 2.000.000 TL

XY AŞ Ortakları 3.200.000 TL x 0,375 = 1.200.000 TL

Yukarıdaki bilgilere göre, X AŞ eski hisse senetlerinin nominal değeri 1 TL'den XY AŞ'nin ortaklarına verilmek üzere 1.200.000 TL'lik yeni hisse senetleri çıkaracaktır. Devralınan varlıkların net kayıtlı değeri ile arttırılacak sermaye tutarı arasındaki 250.000 TL'lik (1.450.000 TL – 1.200.000 TL) fark, X AŞ'nin kayıtlarında bilançonun pasifinde sermaye yedeği olarak "olumlu bölünme primi" adı altında gösterilecektir. X AŞ'nin yapması gereken muhasebe kayıtları şöyle olacaktır:

501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.	1.200.000	
500 SERMAYE HS.		1.200.000

XY AŞ Ortakları Hs. 1.200.000

Devralınan varlıkların net kayıtlı değeri kadar sermaye artırımını yapılması

252 BİNALAR HS.	2.000.000	
257 BİRİKMİŞ AMORT. HS.		400.000
300 BANKA KREDİLERİ HS.		125.000
320 SATICILAR HS.		10.000
321 BORÇ SENETLERİ HS.		15.000
501 ÖDENMEMİŞ SER. HS.		1.200.000
525 OLUMLU BÖLÜNME PRİMİ HS.		250.000

Sermaye payı karşılığında XY AŞ'nin varlıklar ve borçlarının bilanço değerleriyle devralınması

Birinci ve İkinci Uygulamanın Karşılaştırılması: Yukarıda bahsedilen her iki uygulamaya göre yapılan sermaye artışının sonuçları arasında hiçbir fark yoktur. Bu nedenle, her ikisine göre de sermaye artışı yapılabilir. Her iki uygulamada da, arttırılan sermaye tutarı devralınan varlıkların net kayıtlı değerlerine göre hesaplanmakta olup devralınan varlıkların net cari değerleri üzerinden sermaye artışı söz konusu değildir. Ayrıca, tam bölünme öncesi ve sonrası her iki şirketin ortaklarının cari değerlere göre pay oran-

ları her iki uygulamada da aynıdır. Bu durum basit bir şekilde şöyle açıklanabilir: Her iki uygulamada da, tam bölünme sonrasında devralan X AŞ'nin eski ortaklarının X AŞ'nin cari değerine göre sermaye payları 7.500.000 TL (12.000.000 TL x 0,625) ve bölünen XY AŞ'nin ortaklarının sermaye payları ise 4.500.000 TL (12.000.000 TL x 0,375) olmaktadır. Bu durum, birinci uygulamada devralınan varlıkların net kayıtlı değeri kadar artırılan sermaye karşılığında çıkarılan hisse senetlerinin devralan ve bölünen şirket ortakları arasında dağıtımı yoluyla başarılmıştır. İkinci uygulamada ise, XY AŞ ortaklarına devralınan varlıkların net kayıtlı değeri olan 1.450.000 TL'den daha düşük değerde yani 1.200.000 TL'lik sermaye payı verilerek sağlanmıştır.

b) Y AŞ'nin Kayıtları: Tam bölünme halinde devralan şirketin yeni kurulan şirket ve şirketler olması durumunda, yeni kurulan şirketin sermayesi bölünen şirket tarafından getirilmesi taahhüt edilen sermayeden oluşacak olup devralan şirketin yeni şirketin kuruluş işlemlerine ilişkin muhasebe kayıtları yapması gerekir. Çünkü, Yeni TTK madde 164'de bölünme çerçevesinde yeni bir şirketin kurulmasına bu Kanun ile Kooperatifler Kanunu'nun kuruluşu ilişkin hükümlerinin uygulanacağı, ancak sermaye şirketlerinin kurulmasında kurucuların asgarî sayısına ve aynı sermaye konulmasına ilişkin hükümlerin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Bölünen şirketin varlıklarının yeni şirketin kurulmasında aynı sermaye olarak konulması ve hisselerin tamamının bölünen şirket ortaklarına mevcut payları oranında verilmesi durumunda, pay değişim oranının hesaplanmasına ve şirketlerin ya da devralınan varlıkların cari değerinin tespitine gerek yoktur (Şeker 2007b). Aksi halde, payların değişim oranının hesaplanması ve şirketlerin veya devralınan varlıkların cari değerlerinin tespit edilmesi gerekir.

Yeni kurulan Y AŞ, tam bölünen XY AŞ'den devraldıkları varlıkları ve borçları kayıtlı değerleri üzerinden muhasebeleştirip sermaye artırımını da kayıtlı değer üzerinden yapacaktır. XY AŞ'nin varlıkları Y AŞ'ye kayıtlı değerleri üzerinden aynı sermaye olarak konulduğundan ve Y AŞ'nin çıkaracağı hisselerin tamamı XY AŞ ortaklarına mevcut payları oranında verildiğinden, Y AŞ payların değişim oranını hesaplamayacak ve dolayısıyla devralınan varlıkların net cari değerini tespit etmeyecektir. Y AŞ'nin sadece XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değerini hesaplaması ve yapacağı sermaye artırım tutarını belirlemesi gerekir.

Y AŞ'nin XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değeri aşağıdaki gibi hesaplanır.

Devralınan Varlıkların Net Kayıtlı Değeri = Devralınan Varlıkların Kayıtlı De-

ğeri – (Devralınan Varlıkların Birikmiş Amortismanları + Devralınan Borçların Kayıtlı Değeri)

$$= 1.100.0000 \text{ TL} - (100.000 \text{ TL} + 150.000 \text{ TL})$$

$$= 850.000 \text{ TL}$$

Y AŞ, XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değeri 850.000 TL'lik sermaye artırımını yapacaktır. Y AŞ'nin çıkardığı 1 TL nominal değerli hisselerin tamamı XY AŞ ortaklarına mevcut payları oranında verilecektir. Y AŞ'nin yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir:

501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.	850.000	
500 SERMAYE HS.		850.000

XY AŞ Ortakları Hs. 850.000
Devralınan varlıkların net kayıtlı değeri kadar sermaye artırımını yapılması

102 BANKALAR HS.	60.000	
112 KAMU KES. T. S.V.E B. HS.	40.000	
120 ALICILAR HS.	50.000	
121 ALACAK SENETLERİ HS.	350.000	
255 DEMİRBAŞLAR HS.	600.000	
257 BİRİKMİŞ AMORT. HS.		100.000
300 BANKA KREDİLERİ HS.		125.000
320 SATICILAR HS.		10.000
321 BORÇ SENETLERİ HS.		15.000
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.		850.000

Sermaye payı karşılığında XY AŞ'nin varlıklar ve borçlarının bilanço değerleriyle devralınması

c) XY AŞ'nin Kayıtları: Tam bölünme işleminde bölünen şirket tasfiye edilmeksizin dağılacığı için bölünen şirkete ilişkin tasfiyesiz devir kayıtlarının yapılması gerekir. Yeni TTK'da tam bölünme işleminde bölünen şirketlerin ne yapacağı konusunda bir hüküm bulunmamaktadır.

XY AŞ, X AŞ ve Y AŞ'ye tam olarak bölündüğünden tasfiyesiz devir kayıtları yapacaktır. XY AŞ'nin yapması gereken kayıtlar aşağıdaki gibidir.

134 DEVRALANDAN ALAC. HS.	1.450.000	
X AŞ'den Alacaklar Hs. 1.450.000		
257 BİRİKMİŞ AMORT. HS.	400.000	
300 BANKA KREDİLERİ HS.	125.000	
320 SATICILAR HS.	10.000	
321 BORÇ SENETLERİ HS.	15.000	
252 BİNALAR HS.		2.000.000

X AŞ'ye devrolunan varlık ve borçlar

134 DEVRALANDAN ALAC. HS.	850.000	
Y AŞ'den Alacaklar Hs.850.000		
257 BİRİKMİŞ AMORT. HS.	100.000	
300 BANKA KREDİLERİ HS.	125.000	
320 SATICILAR HS.	10.000	
321 BORÇ SENETLERİ HS.	15.000	
102 BANKALAR HS.		60.000
112 KAMU KES. T. S. VE B. HS.		40.000
120 ALICILAR HS.		50.000
121 ALACAK SENETLERİ HS.		350.000
255 DEMİRBAŞLAR HS.		600.000

Y AŞ'ye devrolunan varlık ve borçlar

500 SERMAYE HS.	2.000.000	
540 YASAL YEDEKLER HS.	100.000	
570 GEÇMİŞ YILLAR KARLARI HS.	200.000	
331 ORTAKLARA BORÇ. HS.		2.300.000

Özkaynakların hisse senedi sahiplerine devri

331 ORTAKLARA BORÇLAR HS.	2.300.000	
134 DEVRALANDAN ALAC HS.		2.300.000
X AŞ'den Alacaklar Hs. 1.450.000		
Y AŞ'den Alacaklar Hs. 850.000		

X AŞ ve Y AŞ hisselerinin ortaklara verilmesi

6. 6102 SAYILI YENİ TTK'YA GÖRE TAM BÖLÜNME İŞLEMİNİN MUHA- SEBELEŞTİRİLMESİ İLE İLGİLİ ÖZELLİKLİ DURUMLAR

Yeni TTK'ya göre tam bölünme işlemi muhasebeleştirilirken göz önünde bulundurulması gereken bazı özellikli durumlar söz konusudur. Bu özellikli durumlar aşağıda özetlenmiştir.

1) Tam bölünme işleminde devrolunan varlıklar ve borçlar tam bölünen şirket tarafından kayıtlı değerleri üzerinden devredildiğinde, KVK madde 19/4'de de belirtildiği gibi aktifi ve pasifi düzenleyici hesapların da ilgili

olduğu aktif ve pasif hesapla birlikte devrolunması gerekir. Dolayısıyla, bu hesaplar ilgili olduğu aktif ve pasif hesapla birlikte devralan şirketler tarafından muhasebeleştirilmelidir.

2) Tam bölünme işleminde devralınan amortisman tabi varlıklar amortisman uygulamaları bakımından ilk iktisap olarak değerlendirilmemelidir. KVGT Seri No: 1'e göre devralan şirkette, bölünme işlemi nedeniyle devralınan amortisman tabi varlıkların bakiye değerleri üzerinden kalan amortisman süreleri dikkate alınarak amortisman ayrılmaya devam edilecektir. Ancak, bölünmenin gerçekleştiği yıla özgü olmak ve amortismanın yıllık ayrılma özelliğini kaybetmemek üzere, devrolunan amortisman tabi varlıklar için yıllık dönem itibariyle ayrılacak amortismanın bölünen ve devralan şirketler tarafından kıst esasa göre ayrılması gerekir. Başka bir ifadeyle, bölünmenin ticaret siciline tescil edildiği tarihe kadar olan kıst döneme isabet eden amortisman bölünen şirketin kayıtlarına, yılın kalan dönemine ilişkin bakiye tutar ise devralan şirketlerin kayıtlarına gider olarak yansıtılmalıdır.

3) Bölünen şirketin yapmış olduğu bölünmeye ilişkin giderler, KVK madde 8/1-c hükmünde sayılan giderlerden olup bölünen şirket tarafından gider yazılarak kazançtan indirilebilecektir. Devralan şirketlerin bölünme giderleri ise, kuruluş ve örgütlenme giderleri kapsamında değerlendirilecek ve KVK madde 8/1-b ve TTK madde 74/1 hükmü gereği kurum kazancından doğrudan gider yazılarak indirilebilecektir.

7. SONUÇ

6102 sayılı Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu ve muhasebeleştirilmesi incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir:

1) Yeni TTK'ya göre tam bölünme işlemi, KVK madde 19'daki koşulları karşıladığında özel tüketim vergisi hariç her türlü vergi ve harçtan istisnadır. Ancak, bu istisnadan sermaye şirketleri yararlanacak olup kooperatifler yararlanamaz.

2) Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminde devrolunan varlık ve borçlar, bölünen ve devralan şirketler tarafından cari değerleri ya da kayıtlı değerlerine göre muhasebeleştirilebilir. Ancak, varlık ve borçların kayıtlı değerlerine göre muhasebeleştirilmesi, hem KVK'nın 19. maddesinde tanımlanan vergisiz bölünmenin koşuluna hem de bölünme işleminin amacı ve niteliğine daha uygundur.

- 3) Tam bölünme işleminde devralan şirket önceden mevcut olan şirket veya şirketler ise, devralan şirketlerin devraldığı malvarlığı karşılığında dış kaynaklardan sermaye arttırımı ve buna ilişkin muhasebe kayıtları yapması gerekir. Devralan şirket tarafından arttırılacak sermaye tutarının devralan şirketin cari değeri ve bölünen şirketin cari değerine (veya devralınan varlıkların net cari değerine) göre belirlenecek değişim oranının gerektirdiği tutarda olması durumunda, arttırılacak sermaye tutarı ile devralınan varlıkların net kayıtlı değeri arasında devralan şirket açısından olumlu ya da olumsuz fark ortaya çıkabilir. Olumlu fark hisse senedi ihraç primi gibi değerlendirilip devralan şirketin bilançosunun pasifinde sermaye yedekleri arasında “olumlu bölünme primi”, olumsuz fark ise sermaye yedeklerinden indirim şeklinde “olumsuz bölünme primi” olarak muhasebeleştirilebilir.
- 4) Tam bölünme işleminde devralan şirket yeni kurulan şirket veya şirketler olduğunda, devralan şirketlerin kuruluş işlemlerine ilişkin muhasebe kayıtları yapması gerekir.
- 5) Tam bölünme işleminde bölünen şirket tasfiye edilmeksizin ortadan kalkacağı için bölünen şirketin tasfiyesiz devir kayıtları yapması gerekir.
- 6) Tam bölünme işleminde aktifi ve pasifi düzenleyici hesaplar ilgili olduğu aktif ve pasif hesapla birlikte devralan şirketler tarafından muhasebeleştirilmelidir. Ayrıca, devralan şirkette devralınan amortisman tabi varlıkların bakiye değerleri üzerinden kalan amortisman süreleri dikkate alınarak amortisman ayrılmalıdır. Bunlara ilaveten, bölünen ve devralan şirketler bölünmeye ilişkin giderleri doğrudan gider yazarak kurum kazancından indirebilecektir.

Sonuç olarak, Türk muhasebe uygulamalarına yön veren kanun, yönetmelik, tebliğ ve standartlarda tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi konusunda doğrudan herhangi bir düzenleme bulunmamakla birlikte, TTK’da yer alan açıklamalar ve bölünme işleminin niteliği dikkate alınarak mevcut muhasebe sistemi içinde tam bölünme işlemleri muhasebeleştirilebilmektedir. Bu çalışmada, Yeni TTK’ya göre tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu ve muhasebeleştirilmesi sermaye şirketleri açısından incelenmiş olup kooperatifler açısından da incelenebilir. Ayrıca, Yeni TTK’ya göre sermaye şirketleri ve kooperatiflerin kısmi bölünme işlemlerinin vergilendirme karşısındaki durumu ve muhasebeleştirilmesi de araştırılabilir.

8. KAYNAKÇA

1318 Sayılı Finansman Kanunu. 10.08.1970 Tarih ve 13575 Sayılı Resmi Gazete.

3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu. 02.11.1984 Tarih ve 18563 Sayılı Resmi Gazete.

4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu. 12.06.2002 Tarih ve 24783 Sayılı Resmi Gazete.

488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu. 11.07.1964 Tarih ve 11751 Sayılı Resmi Gazete.

492 Sayılı Harçlar Kanunu. 17.07.1964 Tarih ve 11756 Sayılı Resmi Gazete.

5520 Sayılı KVK. 21.06.2006 Tarih ve 26205 Sayılı Resmi Gazete

6102 Sayılı TTK Madde Gereççeleri. www.basbakanlik.gov.tr/docs/kkgm/.../madde%20gerekce.doc. (23.12.2011).Benzer

6102 Sayılı TTK. 14.02.2011 Tarih ve 27846 Sayılı Resmi Gazete.

6802 Sayılı Gider Vergileri Kanunu. 23.07.1956 Tarih ve 9362 Sayılı Resmi Gazete.

Akgün, F. 2001. "Şirket Bölünmeleri". (Yeterlilik Etüdü, Sermaye Piyasası Kurulu). Ankara.

Çitçi, R.G. 2008. Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Bölünme. (Yayımlanmamış Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Ankara.

Dede, B. 2006. Sermaye Şirketlerinde Kısmi Bölünme ve Devir İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

Doğan, H. "Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) Bölünme". <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/hayrullah/008/>. (20.12.20011).

Doğrusöz, A.B. 2001a. "Türk Vergi Hukukunda Şirket Bölünmesi ve Hisse Değişimi (I-Tam Bölünme)". *Yaklaşım Dergisi*. 107 (Kasım): 38-49.

Doğrusöz, A.B. 2001b. "Türk Vergi Hukukunda Şirket Bölünmesi, (II-Kısmi Bölünme)". *Yaklaşım Dergisi*. 108 (Aralık): 31-40.

Kağıtçıoğlu, M. 2007. Anonim Şirketlerde Kısmi Bölünme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

Karakaş, İ. 2011. "Şirket Bölünmelerinin Yeterlilik Kriterlerine, Yasaklılık

Durumuna ve Sözleşmenin Devrine Etkisi". <http://www.isakarakas.com.tr/ihale-imar-islemleri/sirket-bolunmelerinin-yeterlilik-kriterlerine-yasaklilik-durumuna-ve-sozlesmenin-devrine-etkisi.html>. (20.12.2011).

Kavak, A. 2005. Sermaye Şirketlerinin Tasfiye, Birleşme, Devir ve Bölünme İşlemleri. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Kayar, H. 2011. "Yeni TTK'ya Göre Şirketlerin Bölünmesi". <http://www.samden.com.tr/makale.php?id=165>. (20.12.2011).

Kökbudak, A.A. 2007. Anonim Şirketlerde Bölünme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

KVGT Seri No: 1. 03.04.2007 Tarih ve 26482 Sayılı Resmi Gazete.

Maliye Bakanlığı ve Sanayi Ticaret Bakanlığı. "Anonim ve Limited Şirketlerin Kısmi Bölünme İşlemlerinin Usul ve Esaslarının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ". 16.09.2003 Tarih ve 25231 Sayılı Resmi Gazete.

Nazalı, E. 2008. "Anonim Şirketlerde Tasfiye, Birleşme, Devir, Nev'i Değiş-tirme, Bölünme ve Hisse Değişimi: Kurumlar Vergisi Açısından Bir Yaklaşım". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

Öcal, E. 2009. "Kısmi Bölünmede Devralan Ortaklıkta Sermaye Artışı". E-Yaklaşım. 196 (Nisan). <http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/20090414301.htm>. (02.03.2012).

Özbalcı, Y. 2001. "4684 Sayılı Kanun'da Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Birleşme, Bölünme ve Hisse Değişimi". Vergi Dünyası. 241 (Eylül): 11-18.

Sermaye Piyasası Kurulu Seri: I, No: 31 "Birleşme İşlemine İlişkin Esaslar Tebliği". 14.07.2003 Tarih ve 25168 Sayılı Resmi Gazete.

Seviğ, V. "Vergi Hukuku Açısından Kurumlarda Bölünme". Dünya Gazetesi. 03.10.2005 Tarihli Yazısı.

Sezgi, Ö. 2001. "Bölünme, Birleşme ve Hisse Devri İşlemlerinde Yapılan Son Düzenlemeler". Vergi Dünyası. 243 (Kasım): 85-95.

Şeker, S. 2007a. "Kısmi Bölünmede Doğrular ve Yanlışlar-I". Yaklaşım Dergisi. 169 (Ocak). <http://www.kanitymm.com.tr/makale/2007-01%20YAKLASIM%20-%20KISMIM%20BOLUNMEDE%20DOGRULAR%20VE%20YANLISLAR-I.pdf>. (02.03.2012).

Şeker, S. 2007b. "Kısmi Bölünmede Doğrular ve Yanlışlar-II". Yaklaşım Dergisi. 170 (Şubat). <http://kanitymm.com.tr/makale/2007-02%20>

YAKLASIM%20-%20KISMI%20BOLUNMEDE%20DOGRULAR%20VE%20YANLISLAR-II.pdf. (02.03.2012).

Şimşek, E. E. 2006. "Kurumlarda Devir ve Bölünme İşlemlerinin Vergilendirilmesi". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

Tekinalp, Ü. 2004. "Bölünmenin Bugünkü Maddi Hukuk Cephesi". Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, S. ve H. Ünsal. 2005. "Türkiye ve Avrupa Birliğinde Şirket Bölünmeleri ve Vergilendirme Karşısındaki Durumu", Mali Çözüm Dergisi, 72 (Temmuz, Ağustos, Eylül): 210-229.